

■ Procesrecht algemeen

Jurisprudentie

Geen mogelijkheid tot tegenbewijs geboden bij toepassing omkeringsregel

Hof Arnhem-Leeuwarden 8 september 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:6588

In dit arrest paste het hof de omkeringsregel toe, maar liet de wederpartij niet toe tot tegenbewijs van voorshands aangenomen causaal verband tussen de gestelde medische fout en het letsel van de patiënt. Appellante heeft in 2008 haar huisarts bezocht in verband met een zwelling op haar rechterpols. Na poliklinisch onderzoek noteerde de behandelde arts in het dossier dat sprake was van een zwelling, mogelijk ganglion (een met vocht gevulde omkapselde holte), maar dat de locatie van de zwelling atypisch is voor ganglion. Later werd een echo gemaakt van de pols en vermeldt het dossier onder andere 'ongeorganiseerd haematoom (bloeduitstorting)' en 'schwannoom/neurofibroom (zenuwtumoren)'. Er werd besloten tot het operatief verwijderen van de zwelling. In het operatieverslag wordt gemeld dat de zwelling niet los te prepareren was. De zwelling bleek later een tumor te zijn en is nadien voor zover mogelijk verwijderd. Tijdens deze operatie zou de zenuw in de pols gekneusd zijn geraakt. Appellante stelt dat de kneuzing van de zenuw een gevolg is van een medische fout zijnde een medische kunstfout door de operateur. Die kunstfout bestaat er volgens appellante uit dat de operateur de *nervus medianus* tijdens de operatie heeft gemanipuleerd en dat een verkeerde diagnose is gesteld waardoor appellante een operatie heeft ondergaan die niet passend was voor de aandoening waaraan zij feitelijk leed. Het hof overwoog dat ondanks de echo wederom in de rapportages melding is gemaakt van een ganglion, terwijl eerder werd geconstateerd dat de locatie daarvoor ongebruikelijk was. Tijdens de comparitie in hoger be-

roep is namens het ziekenhuis verklaard dat het ziekenhuis het verwijderen van een schwannoom of neurofibroom aan een andere operateur zou hebben overgelaten of dat zij dat in samenwerking met een neurochirurg zou hebben gedaan. Volgens het ziekenhuis is er namelijk een aanzienlijk risico op zenuwletsel bij het weghalen van een schwannoom, omdat een schwannoom een tumor op de zenuw is. Volgens het hof betekent dit dat de insteek van de operatie had moeten zijn dat peroperatief eerst duidelijk had moeten worden wat de aard van de aandoening was. Dit maakt volgens het hof dat nu de geschonden norm – dat niet wordt getracht een zwelling van onduidelijke aard los te prepareren wanneer die zwelling mogelijk een zenuwtumor is waarvoor meer specialistische kennis nodig is – strekt tot het voorkomen van een specifiek gevaar, namelijk zenuwletsel. Dit gevaar heeft zich verwezenlijkt, waardoor volgens het hof moet worden aangenomen dat het zenuwletsel door het losprepareren van de zwelling is veroorzaakt. Het hof laat het ziekenhuis niet toe tot tegenbewijs van causaal verband omdat het ziekenhuis geen stellingen heeft aangevoerd die, indien juist, tot een ander oordeel kunnen leiden. Het enkele feit dat een zenuwkneuzing ook mogelijk is bij een operatie die *lege artis* wordt verricht is daartoe onvoldoende, aldus het hof.

Verschoonbare termijnoverschrijding hoger beroep wegens apparaatsfout

HR 25 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2814

In deze zaak gaat het om een pachtgeschil dat aanhangig is tussen eiser en zijn broers en zussen. Eiser, die werd bijgestaan door een gemachtigde niet zijnde een advocaat, is bij exploit van 17 januari 2014 in hoger beroep gegaan tegen onder andere het door de rechtbank op 4 december 2013 uitgesproken vonnis. De termijn van hoger beroep tegen vonnissen van de pachtkamer bedraagt één maand na de dag van

de uitspraak, waardoor het hof eiser niet-ontvankelijk heeft verklaard. Daartoe overwoog het hof dat de gemachtigde ter rolle had kunnen zien dat uitspraak was gedaan. Eiser betoogde dat de termijnoverschrijding verschoonbaar is, omdat hij voor het verstrijken van de appèltermijn niet wist of redelijkerwijs kon weten dat op 4 december 2013 vonnis was gewezen en het vonnis niet aan hem is toegezonden. Eiser voerde in dat verband aan dat de griffie had medegedeeld dat de zaak op 8 januari 2014 voor vonnis stond en dat hij het vonnis pas op 9 januari 2014 heeft ontvangen nadat de gemachtigde eerder die dag bij de griffie had geïnformeerd of de rechtbank vonnis had gewezen. De Hoge Raad vernietigde het arrest van het hof omdat, nu de gemachtigde geen advocaat was, het elektronisch roljournaal niet toegankelijk was voor hem en er gelet op de mededeling van de griffie dat er op 8 januari 2014 vonnis zou worden gewezen geen aanleiding bestond wekelijks ter griffie te informeren of er wellicht bij vervroeging uitspraak was gedaan. Volgens de Hoge Raad is sprake van een zogenaamde 'apparaatsfout', zijnde dat de griffie de gemachtigde niet tijdig heeft gewaarschuwd dat bij vervroeging uitspraak zou worden gedaan, en dit vonnis ook niet terstond na de uitspraak daarvan aan de gemachtigde heeft toegestuurd. De Hoge Raad verwijst het geding terug naar het hof ter verdere behandeling en beslissing.

Hoge Raad bevestigt appèl- of cassatietermijn deeluitspraak

HR 2 oktober 2015, ECLI:NL:HR:2015:2905

Eisers vorderden veroordeling van verweerders tot betaling van € 260 000 wegens niet-nakoming van de overeengekomen exclusiviteit inzake het afnemen van vis. In reconventie vorderden verweerders ontbinding van de overeenkomst wegens een tekortkoming in de nakoming van de verplichting voldoende vis te leveren. Bij deelvonnis van 27 mei 2009 wees de rechtbank de

eis in reconventie toe en ontbond de overeenkomst met ingang van de datum van het vonnis en hield de zaak voor het overige aan. Bij eindvonnis van 21 maart 2012 wees de rechtbank de eis in conventie eveneens toe. Verweerders stelden hoger beroep in tegen zowel het deelvonnis als het eindvonnis. Het hof vernietigde het eindvonnis en oordeelde tevens dat de grieven tegen de eindbeslissingen in het deelvonnis niet-ontvankelijk zijn wegens overschrijding van de appèltermijn.

In cassatie herhaalde de Hoge Raad dat indien in een uitspraak door een uitdrukkelijk dictum omtrent enig deel van het gevorderde een einde wordt gemaakt aan de instantie, in zoverre sprake is van een einduitspraak. De appèl- of cassatietermijn tegen dat gedeelte van de uitspraak begint te lopen op de dag na die uitspraak. Indien een partij tegen dat deel van de uitspraak wil opkomen, mag hij daarom niet wachten tot de einduitspraak, maar moet hij meteen beroep instellen. Dit geldt echter alleen voor het onderdeel van het gevorderde waaraan in het dictum van de deeluitspraak een einde is gemaakt. Wat betreft het deel van de uitspraak dat als tussenuitspraak is aan te merken, mag met het instellen van beroep worden gewacht tot inzake het desbetreffende gedeelte van het gevorderde einduitspraak is gedaan. Het hof oordeelde dan ook ten onrechte dat eiser wegens overschrijding van de appèltermijn niet-ontvankelijk is in zijn grieven die zijn gericht tegen de in die overweging vermelde eindbeslissingen. De Hoge Raad verwijst het geding naar het hof ter verdere behandeling en beslissing.

Literatuur

I. Brand, 'De invloed van Europees recht op alternatieve wijzen van geschillenbeslechting (ADR)', *MvV* 2015, afl. 7/8

In dit artikel bespreekt de auteur de belangstelling van de Europese Unie voor alternatieve wijzen van geschillenbeslechting op het gebied van het burgerlijk recht en het handelsrecht (hierna aangeduid als ADR, de afkorting van 'Alternative Dispute Resolution') en diens invloed binnen de nationale praktijk. Zo wordt het bevorderen, ontwikkelen en waarborgen van de kwaliteit

van ADR door de Europese Commissie al in 2002 als politieke prioriteit aangemerkt. De Europese Commissie beschouwde ADR toen al als een efficiënte wijze voor de afdoening van grensoverschrijdende geschillen, vooral ook vanwege de toename van de elektronische handel.

C.J.-A. Seinen & A.G.F. Ancery, 'Vorderingen in b2c-verstekken: toetsen of toewijzen? Ambtshalve toetsen op grond van Heesakkers/Voets, de waarheidsplicht en art. 139 Rv', *TCR* 2015, afl. 3

In deze bijdrage stellen auteurs dat de waarheidsplicht weleens een belangrijk middel zou kunnen zijn in de voortdurende 'strijd' om de uitdaging(en) in consumentenverstekken het hoofd te bieden. Deze bijdrage bevat een voorstel voor een formuliertussenvonnis waarmee griffies zouden kunnen gaan werken om zo de werklast van met name de kantonrechter niet te zeer te verzwaren en de doorlooptijd van een zaak niet onnodig te verlengen.

R. Robroek, 'Waarom komt het voortbouwend appel niet van de grond?', *ivorentoga.nl*, 22 september 2015

Sinds 2007 kennen we in Nederland het voortbouwend appèl: a. het ontbreken van grieven kan leiden tot niet-ontvankelijkheid van het beroep, b. toewijzing van onderzoekswensen kan aan strengere eisen worden gebonden en c. de feitelijke behandeling kan zich ter terechtzitting concentreren op de grieven en de onderzoekswensen van procespartijen. Deze bijdrage behandelt de vraag of er niet nog veel (meer) kan op het terrein van de behandeling. De auteur bespreekt tevens dat het voortbouwend appèl niet de gewenste opbrengst heeft in kwaliteit (meer tegensprekelijk geding, meer nadruk op eerste aanleg) en tijd (capaciteitsbesparend).

S.J. de Groot & J.E. van Oers, 'Vijf jaar deelgeschilprocedure – een evaluatie', *TVP* 2015, afl. 3

In Nederland kenmerkten personenschadezaken zich door lange looptijden en de ongelijke machtspositie van het slachtoffer tegenover de ervaren aansprakelijkheidsverzekeraar. Met de introductie van de deelgeschilprocedure heeft de wetgever geprobeerd dit te verbeteren.

Bij de inwerkingtreding van de wet heeft de Minister van Justitie aangekondigd binnen vier jaar verslag te doen over de doeltreffendheid en de effecten daarvan in de praktijk. In dit kader heeft M. Wesselink in 2014 in opdracht van het WODC onderzoek verricht naar de ervaringen met de deelgeschilprocedure. Auteurs behandelen de vraag of de deelgeschilprocedure de buitengerechtelijke onderhandelingen in de praktijk daadwerkelijk versnelt.

M.H. de Boer & M. van de Hel-Koedoot, *Kroniek van het burgerlijk procesrecht*, *NJB* 2015/1779, afl. 35

Auteurs beschrijven de belangrijkste ontwikkelingen in de jurisprudentie van met name de Hoge Raad op het terrein van het burgerlijk procesrecht. Het beeld in de jurisprudentie is volgens de auteurs grotendeels als vanouds: geen revolutionaire ontwikkelingen, maar voldoende uitspraken die de moeite waard zijn om te signaleren. Indien de rechtspraak naar aanleiding van de pilotreglementen bij de Gerechtshoven Amsterdam en 's-Hertogenbosch een voorbode is van wat ons te wachten staat na de invoering van KEI, verwachten de auteurs echter dat er de komende jaren voldoende stof zal zijn voor deze kroniek.

M.K.M. Enderink
CMS

■ Verbintenissenrecht/ consumentenrecht

Jurisprudentie

Hoge Raad beantwoordt opnieuw prejudiciële vragen over stuiting in het kader van een collectieve actie

HR 9 oktober 2015,
ECLI:NL:HR:2015:3018

In dit arrest beantwoordt de Hoge Raad de twee prejudiciële vragen die het Hof Amsterdam stelde over stuiting in het kader van collectieve actie.

1. *Strekt de stuitende werking op de voet van art. 3:316 BW van een collectieve vordering in de zin van art. 3:305a BW zich uit tot de verjaring van de buitengerechtelijke bevoegdheid tot*

vernietiging van rechtshandelingen krachtens art. 1:89 BW?

De Hoge Raad beantwoordde deze vraag bevestigend en overwoog daartoe als volgt. De regeling van art. 3:305a BW beoogt een effectieve en efficiënte rechtsbescherming te bieden aan personen voor wier belangen een rechtspersoon als bedoeld in die bepaling opkomt en beoogt tevens het voorkomen van verjaring van vorderingen die tijdens de onderhandelingen dreigen te verjaren. De rechtspersoon, de belanghebbenden voor wie hij opkomt, maar evenzeer de schuldenaar hebben belang erbij dat de verjaring kan worden gestuit op een wijze die niet onnodig belastend is. Uit de strekking van art. 3:305a BW, alsmede uit de parlementaire geschiedenis, vloeit voort dat het instellen van een collectieve actie op de voet van art. 3:316 lid 1 BW de verjaring kan stuiten van vorderingen van belanghebbenden voor wie de rechtspersoon opkomt. Tevens volgt daaruit dat ook aan een vordering tot verklaring voor recht stuitende werking kan toekomen, voor zover het gaat om de verjaring van individuele vorderingen die bij die verklaring voor recht aansluiten. Indien een dergelijke vordering wordt ingesteld, past bij de met de collectieve actie beoogde effectieve en efficiënte rechtsbescherming dat een gerechtigde in afwachting van de uitkomst van die collectieve actie vooralsnog kan afzien van stuitingshandelingen of buitengerechtelijke vernietiging van de overeenkomst. Het later uitbrengen van een opt-out-verklaring als bedoeld in art. 7:908 lid 2 BW maakt dit niet anders, aldus de Hoge Raad.

Nu vraag 1 bevestigend is beantwoord, komt de Hoge Raad toe aan vraag 2. Deze luidt:

2. Leidt alsdan een buitengerechtelijke vernietigingsverklaring van voor het tijdstip waarop de in art. 3:316 lid 2 BW bedoelde termijn van zes maanden is verstreken tot hetzelfde rechtsgevolg als het instellen van een nieuwe eis in de zin van die bepaling?

De Hoge Raad beantwoordde ook deze vraag bevestigend. Het uitbrengen van een buitengerechtelijke verklaring tot vernietiging is niet aan te merken als het instellen van een nieuwe eis als bedoeld in art. 3:316 lid 2 BW. Niettemin ziet de

Hoge Raad aanleiding het uitbrengen van zodanige verklaring in geval van stuiting door een collectieve actie voor de toepassing van art. 3:316 lid 2 BW op één lijn te stellen met het instellen van een nieuwe eis. Daartoe overwoog de Hoge Raad dat uit de op art. 3:305a BW gegeven toelichting niet blijkt dat gedacht is aan het bijzondere geval van de in art. 3:52 lid 2 BW geregelde verjaring van de bevoegdheid om een overeenkomst buitengerechtelijk te vernietigen. Nu de wet een partij die een rechtshandeling kan vernietigen de mogelijkheid biedt om, in plaats van het instellen van een rechtsvordering tot vernietiging, een daartoe strekkende buitengerechtelijke verklaring uit te brengen, zou volgens de Hoge Raad afbreuk worden gedaan aan het doel van effectieve en efficiënte rechtsbescherming indien de stuitende werking van een collectieve actie in dat geval slechts zou kunnen worden behouden door het in rechte instellen van een tot vernietiging strekkende vordering. Gelet hierop oordeelt de Hoge Raad dat een buitengerechtelijke vernietigingsverklaring als bedoeld in vraag 1, die wordt uitgebracht voor het tijdstip waarop de in art. 3:316 lid 2 BW bedoelde termijn van zes maanden is verstreken, tijdig is uitgebracht.

Art. 3:33 en 3:35 BW vormen toetsingskader aanvaarding exonerationclausule

HR 9 oktober 2015, ECLI:NL:HR:2015:3013

Verweerder exploiteert een cactuskwekerij en eiseres is leverancier van potgrondproducten. In de periode 2006-2009 heeft verweerder regelmatig potgrondproducten afgenomen van eiseres. De bestellingen geschieden steeds telefonisch. In veel gevallen tekende verweerder een afleverbon 'voor ontvangst'. Op de afleverbonnen stond een exonerationclausule waarbij de aansprakelijkheid van eiseres steeds beperkt was tot het netto in rekening gebrachte factuurbedrag. In de periode 2008-2009 zijn facturen gestuurd voor in totaal € 14 929,21, welke onbetaald zijn gebleven. Verweerder stelde eiseres op 2 april 2009 aansprakelijk voor zijn schade wegens aflevering van kwalitatief ondermaatse potgrond. Deze schade is later begroot op € 1 800 000. De

rechtbank honoreert het beroep van eiseres op haar aansprakelijkheidsbeperking die is opgenomen op haar afleverbonnen. Het hof oordeelt daarentegen dat het enkel bijsluiten van voorwaarden bij een factuur onvoldoende is om te concluderen dat de toepasselijkheid van die voorwaarden is overeengekomen.

Eiseres stelt cassatie in en de Hoge Raad casseerde. De Hoge Raad overwoog daartoe dat indien het oordeel van het hof aldus moet worden begrepen dat de toepasselijkheid van een op de afleverbonnen afgedrukte exonerationclausule slechts kan worden aangenomen indien hetzij de ontvanger op die afleverbonnen een handtekening heeft geplaatst met het oog op de uitdrukkelijke aanvaarding van de toepasselijkheid van die clausule, hetzij partijen voorafgaand aan de eerste levering over de toepasselijkheid van die clausule hebben gesproken, getuigt van een onjuiste rechtsopvatting. Bij de beantwoording van de vraag of partijen de toepasselijkheid van een exonerationclausule zijn overeengekomen, mogen geen andere maatstaven worden aangelegd dan die welke in het algemeen gelden voor het tot stand komen van een overeenkomst, zoals neergelegd in art. 3:33 en 3:35 BW. Onder vermelding van dit toetsingskader verwees de Hoge Raad de zaak ter verdere behandeling en beslissing.

Bij beoordeling of sprake is van een stuitingsbrief dient niet slechts naar de formulering maar ook naar de context daarvan te worden gekeken

HR 18 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2741

In cassatie stond de vraag centraal of sprake was van een rechtsgeldige stuitingsbrief in de zin van artikel 3:317 lid 1 BW. In de betreffende brief stond onder andere het volgende:

'(...) if you're able to gather some facts which may shed some light on these issues, I would welcome a visit to New York and a chat all under the "cloak" of Rule 408. I would also think it appropriate to put ABN Amro carriers on notice of these potential claims.'

Het hof oordeelde dat in deze brief geen mededeling in de zin van art. 3:317 lid 1 BW besloten lag waarin ondubbelzinnig het recht op nakoming is voorbehouden en die een voldoende duidelijke waarschuwing vormde aan de schuldenaar dat hij ook na het verstrijken van de verjaringstermijn ermee rekening moest houden dat hij de beschikking hield over zijn gegevens en bewijsmateriaal. De inzet van de brief leek volgens het hof vooral te zijn het verkrijgen van informatie in een confraternele bespreking. De Hoge Raad oordeelde dat bij de beoordeling of de mededeling aan de in art. 3:317 lid 1 BW gestelde eisen voldoet, niet alleen dient te worden gelet op de formulering daarvan, maar ook op de context waarin de mededeling wordt gedaan en op de overige omstandigheden van dat geval. Bij deze beoordeling kan onder omstandigheden mede betekenis toekomen aan de verdere correspondentie tussen partijen. Bij een dergelijke beoordeling kan volgens de Hoge Raad betekenis toekomen aan de feiten dat i) de brief is geschreven door een advocaat aan een advocaat, ii) een bespreking wordt voorgesteld om het geschil te bespreken, iii) erop wordt gewezen dat een procedure aanhangig kan worden gemaakt en iv) wordt aangeraden de brief te melden aan desbetreffende aansprakelijkheidsverzekeraars. Gelet op deze omstandigheden is het volgens de Hoge Raad onbegrijpelijk dat het hof heeft geoordeeld dat de brief geen stuitingsbrief is in de zin van art. 3:317 BW. Het oordeel van het hof dat de inzet van de brief vooral lijkt te zijn het verkrijgen van informatie en een confraternele bespreking miskent dat het volgen van een strategie om eerst informatie te verkrijgen en een bespreking te voeren, geenszins de waarschuwing als bedoeld in art. 3:317 BW behoeft te ontcrachten. De Hoge Raad verwees de zaak ter verdere behandeling en beslissing.

Literatuur

H.J.R. Raven, 'Welke algemene voorwaarden zijn toepasselijk?', *JutD* 2015/105, afl. 17

In deze bijdrage bespreekt de auteur dat de toepasselijkheid van bepaalde algemene voorwaarden van groot belang kan zijn voor de rechtsrelatie tussen opdrachtgever

en aannemer. Zij kan bepalend zijn voor bijvoorbeeld de vraag of een beroep openstaat op aansprakelijkheidsbeperkingen, garanties, vervaltermijnen of een arbitrageclausule. Over de toepasselijkheid van algemene voorwaarden wordt dan ook veelvuldig geprocedeerd. In dergelijke procedures staat niet enkel de vraag wiens algemene voorwaarden toepasselijk zijn centraal, maar ook – indien die eventuele hobbel is genomen – welke algemene voorwaarden toepasselijk zijn indien in de overeenkomst wordt verwezen naar meerdere sets algemene voorwaarden.

C.C. van Dam, 'Taxus revisited. Een kleine taxonomie van het kennisvereiste', *MvV* 2015, afl. 7/8

Volgens de auteur is in Nederland de informatieasymmetrie wijdverbreid, waardoor in het verbintenisrecht informatie- en mededelingsplichten zouden zijn ontwikkeld die beogen bij te dragen aan een evenwichtige spreiding van informatie. Dit zodat beslissingen (zoals het sluiten van een contract of het betreden van een terrein) zo veel mogelijk op basis van juiste en adequate informatie kunnen worden genomen. De auteur bespreekt het afwijkende geval waarin kennis in objectieve zin geheel ontbreekt onder andere in geval van risicoaansprakelijkheid.

C. Mak, "'Do justice, Justice'. Over rechterlijke rechtsvorming in het Europees consumentencontractenrecht', *TvC* 2015, afl. 4

In dit artikel wordt recente rechtspraak in het Europese consumentencontractenrecht besproken teneinde te laten zien dat rechtsvindings technieken op dit terrein van grote invloed zijn op de manier waarop het recht zich ontwikkelt. Centraal in deze bijdrage staat de ontwikkeling van adequate remedies in hypothekuitwinningsprocedures. Hoe beïnvloedt de wisselwerking tussen nationale en Europese rechters de beoordeling van dergelijke procedures? En welke rol zouden rechters in de Europese Unie moeten spelen in de evolutie van het recht in het licht van de morele beoordeling van maatschappelijke dilemma's?

A.A.H.M. van der Wijst, 'De overeenkomst(en) bij samenwerking', *JutD* 2015, afl. 17

In dit artikel bespreekt de auteur verschillende onderdelen van een samenwerkingsovereenkomst en geeft de do's-and-don'ts bij het opstellen van een samenwerkingsovereenkomst. De auteur eindigt met het bespreken van jurisprudentie waarin de samenwerkingsovereenkomst een belangrijke rol heeft gespeeld.

T.H.M. van Wechem & M. Bijloo, 'Beperkingen op de beperkende werking via de vaststellingsovereenkomst?', *Contracteren* 2015, afl. 3

De vraag die de auteurs in dit artikel centraal stellen is of het stuk onzekerheid dat buiten de grenzen van de 'opzet of bewuste roekeloosheid' valt, met zekerheid kan worden weggecontracteerd door middel van de rechtsfiguur van de vaststellingsovereenkomst.

J.H.M. Spanjaard, 'En' is wat anders dan "of"', *ORP* 2015, afl. 7

In zijn arrest *Avero/Visser* uit 1997 oordeelde de Hoge Raad dat de zinsnede 'algemene voorwaarden A of algemene voorwaarden B gelden' ertoe leidt dat geen van de algemene voorwaarden geldt, tenzij een richtingwijzer wordt gegeven. In zijn arrest *ForFarmers/Doens* van 24 april 2015 oordeelde de Hoge Raad dat een verwijzing die ertoe leidt dat algemene voorwaarden A en algemene voorwaarden B van toepassing zijn, wel door de beugel kan. In dit artikel wordt de problematiek betreffende welke set van algemene voorwaarden prevaleert uitgebreid besproken.

J.J. Damingh, 'Drafting tips & skills: algemene voorwaarden', *ORP* 2015, afl. 7

De auteur vestigt (kort) de aandacht op twee aspecten aangaande algemene voorwaarden, meer specifiek de *battle of forms*. Dit in aansluiting op de bijdrage van J.H.M. Spanjaard in ditzelfde nummer van *ORP* (hiervoor genoemd).

M.K.M. Enderink
CMS